SLU

EKOLOGISK PRODUKTION OCH KONSUMTION

Hur påverkar coronasituationen ekologiska livsmedelsaktörer?

En studie om resiliens inom den ekologiska livsmedelssektorn

Maria Tunberg, Sara Hedman, Johanna Spångberg

Förord

Hur resilient är det ekologiska lantbruket? Vilka för- och nackdelar jämfört med det konventionella lantbruket har det ekologiska lantbruket vad gäller resiliens? På vilka sätt kan ekologisk produktion bidra till Sveriges livsmedelsförsörjning vid externa kriser?

Året 2020 har kantats av spridningen av det nya coronaviruset SARS-Cov-2. En rad aktörer både globalt, och i det svenska samhället, har på olika sätt påverkats av den situation som viruset gett upphov till. Denna rapport ger en bild av hur aktörer inom ekologisk produktion har påverkats under den pågående pandemin. Detta har även kopplats i vidare bemärkelse till begreppet resiliens vad gäller påverkan på ekologisk produktion vid en sådan typ av ”extern chock” som coronakrisen utgör. Vidare är arbetet tänkt att utgöra en förstudie till fortsatt arbete om resiliens inom ekologiska produktion och konsumtion för att ytterligare kunna besvara de inledande frågorna.

Rapporten bygger på ett antal intervjuer med aktörer inom den ekologiska värdekedjan för att samla insikter om olika typer av effekter från tiden för coronavirusets spridning i samhället till hur aktörerna tänker om framtiden. Intervjuerna utfördes under sommaren 2020.

Maria Tunberg, forskare på SLU och vid SLU Ekologisk produktion och konsumtion (Epok), är huvudförfattare. Huvudförfattaren vill först och främst tacka Sara Hedman, tidigare projektassistent på Analysys Mason som utförde intervjuerna och skrev första utkastet på rapporten. Vidare vill huvudförfattaren rikta ett stort tack till Rebecka Milestad forskare på KTH och Epok samt Johanna Spångberg och Janne Nordlund Othén vid Epok som svarat på frågor och granskat olika delar av texten. Arbetet med skriften har finansierats av Epok. Det ska dock påpekas att det är författaren som ansvarar för rapportens innehåll.

Hur påverkar coronasituationen ekologiska livsmedelsaktörer?
Utgivningsår: 2021, Uppsala
Utgivare: SLU Ekologisk produktion och konsumtion
Layout: Janne Nordlund Othén
Omslagsfoto: Hagby gård i Almunge, foto: Sara Hedman
Foton: Janne Nordlund Othén s10, Pexels/Pixabay s11, Anders Lunneryd s13, Monicore/Pixabay s15, Anders Lunneryd s17, Pexels/Pixabay s19.
ISBN 978-91-576-9825-4
© SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....4
1. Inledning.....6
Syfte och metod.....6
Disposition.....6
2. Resiliens.....8
Resiliens inom livsmedelssystem.....8
Resiliens inom ekologisk livsmedelsproduktion.....9
Coronasituationen som extern chock för ekologiska livsmedelsaktörer.....9
3. Röster från verkligheten.....12
Smittan når Sverige - Hur upplevde och agerade sektorn den första tiden?.....12
Corona en del av vardagen - Hur upplever sektorn situationen en bit in i pandemin?.....14
Framtidsutsikter -Vad tänker sektorn om tiden framåt?.....18
4. Lärdomar och viktiga frågor framåt.....20
Resiliens i den ekologiska livsmedelskedjan.....20
Viktiga frågor framåt.....21
Slutord.....21
5. Referenser.....22

Sammanfattning

De svallvågor covid-19 skapat i samhället har riktat fokus mot livsmedelsproduktionen och väckt frågor kring sektorns resiliens. De ekologiska aktörerna strävar efter att producera maten i ett lokalt kretslopp men även de påverkas av externa störningar. Frågan är dock hur de påverkas och hur de hanterar en störning som coronapandemin? För att söka svar på denna fråga genomförde Epok under sommaren 2020 intervjuer med en rad aktörer i den svenska ekologiska livsmedelssektorn.

Syftet med studien är att öka förståelsen för ekologiska aktörers motståndskraft och anpassningsförmåga vid externa chocker. Genom att kartlägga och analysera hur sektorn påverkats av och hanterat coronasituationen identifieras tre viktiga frågor för vidare analys:

- Hur påverkas risktagandet bland ekologiska livsmedelsaktörer i tider av kris och vilka förutsättningar behövs för att hantera de risker som uppstår?
- Hur kan vi minska den sårbarhet som beroendet av utländska insatsvaror och förädling i andra länder skapar i den svenska ekologiska värdekedjan?
- Hur kan stödaktörer ta hänsyn till den heterogena grupp som ekologiska livsmedelsaktörer utgör?

Studien har inte haft för avsikt att måla upp en helhetsbild av resiliens inom den ekologiska livsmedelssektorn utan lyfter fram några röster från sektorn för att exemplifiera hur man upplevt och hanterat den kris pandemin utgör. Genom att samla och återge lärdomar från dessa aktörers upplevelser av perioden februari till juli år 2020 kan vi förstå hur sektorn upplevde och hanterade krisen och därmed fördjupa kunskapen kring motståndskraft och anpassningsförmåga vid externa chocker.

”Man har ingen aning om vad som sker eller vad som kommer att ske framöver – förändringen är konstant och det kommer nya bud hela tiden. Jag tror att man får vara ödmjuk inför det hela. Om det fortsätter som nu klarar vi oss bra, men blir det värre vet jag inte. Man läser ju om en andra våg nu och samhällen har nog börjat tröttna på restriktioner, så det är nog absolut inte över det här. Under kriser som denna blir vi alla påverkade på ett eller annat sätt, och det ligger en trygghet i att vi då måste lösa problem som uppstår tillsammans.”

1. Inledning

I slutet av 2019 upptäcktes ett nytt virus i coronavirusfamiljen, senare benämnt SARS-CoV-2, i Hubei-provinsen i Kina (Folkhälsomyndigheten, 2020a). Sjukdomen som orsakas av viruset har fått den officiella benämningen covid-19 och deklarerades som en pandemi den 11 mars 2020 (WHO, 2020a). En ny vardag har infunnit sig för människor världen över med social distansering, hygienåtgärder, reserestriktioner och en överhängande oro kring tiden framöver. I början av augusti år 2020 har över 20 miljoner fall av sjukdomen rapporterats i världen, varav över 740 000 människor avlidit (ECDC, 2020). I Sverige har drygt 82 000 fall rapporterats, där över 5700 människor har avlidit (Folkhälsomyndigheten, 2020b.)

De svallvågor covid-19 har skapat i samhället har riktat fokus mot livsmedelsproduktionen och väckt frågor kring sektorns resiliens. Idag uppskattas Sveriges självförsörjningsgrad inom livsmedelssektorn vara 50 procent (LRF, 2020). Om man tar hänsyn till import av insatsvaror så som drivmedel, gödselmedel, växtskyddsmedel, utsäde och foder är andelen ännu lägre (SLU, 2018). Vid ekologisk produktion strävar lantbrukaren efter att producera maten i ett lokalt kretslopp, med färre importerade insatsmedel än vid konventionell produktion (Ekologiska lantbrukarna, 2020), men även ekologiska lantbrukare påverkas av störningar. Det rådande läget visar på behovet av att bättre förstå hur motståndskraften ser ut hos ekologiska lantbrukare och aktörer längre fram i värdekedjan. Hur påverkas de av externa chocker likt den situation som coronapandemin har skapat och hur hanteras dessa?

1.1. Syfte och metod

Denna rapport är en förstudie i SLU Ekologisk produktion och konsumtions arbete med resiliens hos svenska ekologiska lantbrukare och andra aktörer i värdekedjan för ekologiska livsmedel. Syftet är att öka förståelsen för verksamheternas motståndskraft och anpassningsförmåga vid externa chocker genom att samla lärdomar från ett urval av aktörers upplevelser av coronasituationen under perioden februari till juli år 2020. Studien kartlägger och analyserar hur sektorn påverkats av och hanterat coronasituationen och identifierar viktiga forskningsfrågor för vidare analys av sektorns resiliens vid extern chock.

Mellan juni och augusti år 2020 har 27 intervjuer genomförts med aktörer relevanta för den ekologiska livsmedelssektorn. 20 livsmedelsaktörer, varav sju ekologiska lantbrukare och tretton aktörer bestående av förädlingsverksamheter och säljställen har intervjuats. Intervjuer har även genomförts med sju stödaktörer, i form av branschorganisationer, myndigheter och forskare. Se figur 1 på nästa sida. Intervjuerna har utgått ifrån frågeställningarna som återfinns i bilaga 1 och i övrigt skett i semistrukturerad form. Tidsåtgången för respektive intervju har varierat mellan 20 till 60 minuter beroende på typ av aktör och tillgänglighet.

Urvalet av respondenter inom ekologisk livsmedelsproduktion grundar sig på en spridning av typer av livsmedel och värdekedjor, tillika faktorer som geografisk position och produktionsstorlek. Stödaktörer relevanta både för livsmedelsberedskap i allmänhet, och ekologisk produktion i synnerhet, har lokaliserats för att bredda studiens utblick. Avsikten har varit att identifiera upplevelser av coronasituationen på nivån av den enskilda aktören, och samtidigt bidra till kunskap om det integrerade systemet.

1.2. Disposition

Rapporten består av tre delar:

Den första delen, presenterar begreppet resiliens närmare, med applikationer inom livsmedelssektorn i stort, ekologisk livsmedelsproduktion specifikt, och slutligen coronasituationen som extern chock inom den ekologiska livsmedelssektorn.

Den andra delen, består av röster från verkligheten. Denna del presenterar samlade insikter och identifierade trender under coronasituationen hittills, baserade på genomförda intervjuer med livsmedelsaktörer och stödaktörer under sommaren år 2020.

Den tredje och sista delen, beskriver och diskuterar lärdomar från studiens process och presenterar viktiga forskningsfrågor kopplat till resiliens inom ekologiskt lantbruk.

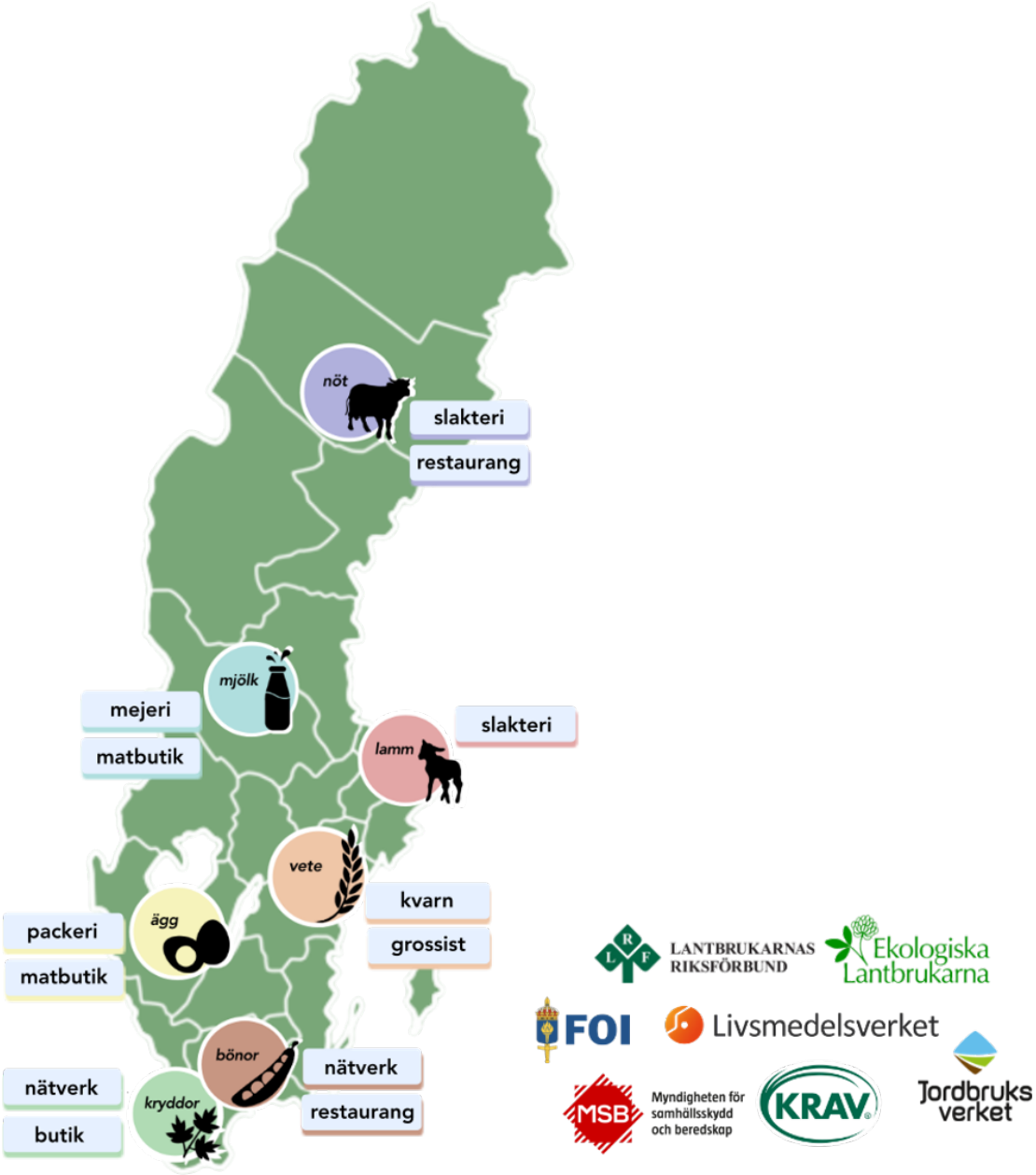

Figur 1: Intervjuade respondenter. Livsmedelsaktörer (totalt 20 st) visas till vänster och stödaktörer (totalt 7 st) till höger. Kartan utgår från de intervjuade ekologiska lantbrukarnas produktionsinriktning, följt av aktörer genom respektive värdekedja.

2. Resiliens

Vi lever i tider av tilltagande förändring och höga nivåer av osäkerhet. Allteftersom världen blir mer sammankopplad ökar sannolikheten för att störningar medför konsekvenser bortom deras direkta sammanhang. Konceptet resiliens tar fasta på att det naturliga tillståndet i system är förändring (Folke, 2006). Förmågan att anpassa och ställa om under tider av intensiv förändring indikerar nivån av resiliens och utgör ett viktigt steg i hållbarhetsarbete. Om hållbarhet ses som måttet på systemprestanda över tid, är resiliens ett sätt att uppnå hög standard även under tider av intensiv förändring (Brand och Jax, 2007).

Begreppet har fått stor spridning sedan ekologen C.S. Holling (1973) skrev om resiliens inom skogssamhället. Han framhöll att tänkandet i termer av jämviktstillstånd inte visar på en realistisk förståelse av systembeteenden och hämmar anpassningsförmåga och utveckling och skapar sårbarheter. Nutida resilienstänkande kan även kopplas till Meadows et al. (1972), som betonar att komplexa problem inte kan lösas eller undgås, och att fokus istället bör ligga på att ”dansa med systemet”. Sju principer som bygger resiliens i social-ekologiska system summeras i tabell faktarutan nedan.

2.1. Resiliens inom livsmedelssystem

Ett hälsosamt ekosystem är både en förutsättning och ett resultat av resilienta livsmedelssystem (Naylor, 2009). Detta följer av att livsmedelsystem utgör ett social-ekologiskt system där människan tydligt interagerar med ekosystemet och det finns ett ömsesidigt beroende. Nutida livsmedelsäkerhet påverkas av komplexa förändringar såsom klimathot, ekonomiska och politiska svängningar, demografiförändringar och skiftningar i utbud och efterfrågan (Tendall et al. 2015). Förmågan att tillgodose befolkningens behov av passande och tillräckliga mängder livsmedel även vid störningar likt dessa indikerar nivåer av resiliens i systemet.

Darnhofer et al. (2010) ser den individuella gården i sig som en del av integrerade socioekologiska undersystem som sträcker sig över flera skalor och inkluderar agronomisk-ekologiska, ekonomiska och politisk-sociala relationer. Den inneboende komplexiteten i dessa system gör att anpassnings- och omställningsförmåga blir avgörande för verksamheters hållbarhet. I figur 2 illustreras aktiviteter som bygger resiliens i livsmedelssystem.

Sju principer som bygger resiliens i social-ekologiska system

1. **Bevara mångfald och redundans** system som inkluderar olika arter, landskapstyper, kunskapssystem, kulturella grupper eller institutioner är oftast mer resilienta än system med enbart ett fokus
2. **Förvalta konnektivitet** samverkan mellan olika delar i ett system kan i många fall underlätta återhämtning eller förhindra en störning från att sprida sig
3. **Hantera långsamma variabler och återkopplingsmekanismer** genom att identifiera långsamma förändringar som kan få ett system att tippa över till en ny konfiguration och förstärka kopplingar som bevarar önskvärda system kan störningar motverkas och/eller hanteras mer effektivt
4. **Främja förståelsen av adaptiva komplexa system** förståelse för den inneboende komplexiteten i social-ekologiska system är ett viktigt första steg för att implementera lämpade åtgärder och hantera förändringar
5. **Uppmuntra lärande** i komplexa system krävs innovativa lösningar för att öka resiliens, vilket kan främjas av att till exempel prova fram alternativa förvaltningsmetoder och främja kunskapsdelning mellan olika samhällsaktörer och beslutsfattare
6. **Bredda deltagandet**, inkluderande av olika typer av relevanta aktörer stärker förtroende i förvaltningsprocesser, ökar både djupet och bredden av tillgänglig kunskap, och underlättar processen av att identifiera och tolka störningar
7. **Främja polycentriska styrelseformer** flera styrande organ som samverkar för att skapa och upprätthålla regler inom ett specifikt område möjliggör skapandet av kollektiva insatser och regler och ökar förmågan att effektivt bistå i problem som de är skapta för att lösa.

(Biggs et al., 2015; Stockholm Resilience Center, 2016)

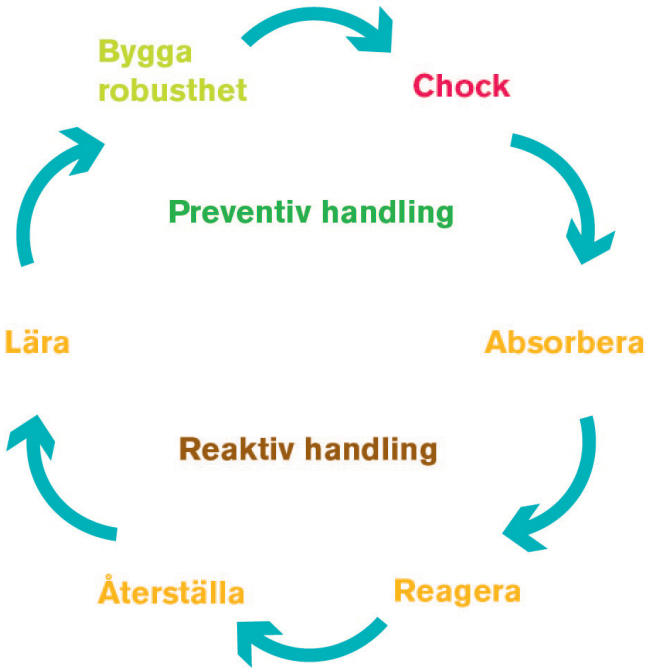

Figur 2 – Åtgärdscykel för resiliens inom livsmedelssystem, anpassad från Tendall et al. 2015

2.2. Resiliens inom ekologisk livsmedelsproduktion

I sin grund bygger ekologisk livsmedelsproduktion på holistiska produktionsmetoder som betonar alternativa arbetssätt till sådana som påverkar ekosystem negativt (Milestad och Darnhofer, 2003). Lokala kretslopp, lyherdhet för större sociala och ekologiska påverkningar och biodiversitet är viktiga element. Av denna beskrivning följer att förmågan att uppnå höga nivåer av resiliens i verksamheter är stor, eftersom produktionen syftar till att uppnå diversifierade mål som sträcker sig över flera områden (IFOAM, 2006).

Med detta sagt garanterar ekologisk produktion i praktiken inte högre nivåer av resiliens, då aktörer opererar under olika förhållanden med olika arbetssätt och motiv (Milestad och Darnhofer, 2003). Den ekologiska produktionen är även inbäddad i ett icke-hållbart och sårbart samhälle i stort. Faktorer såsom storlek, grad av diversifiering, lyhördhet och sammanhållning framhålls som avgörande för verksamheters och sektorns resiliens (Smith et al. 2016).

2.3. Coronasituationen som extern chock för ekologiska livsmedelsaktörer

Coronapandemin utgör en extern chock för livsmedelssystemet som opererar på flera nivåer. Politiska skiftningar är frekventa och ställer krav på livsmedelsaktörer att hålla sig informerade om gällande förhållanden. Utbud och efterfrågan påverkas då rörlighet begränsas och köpbeteenden ändras. Orolighet i samhället skapar ekonomisk instabilitet i omvärlden och hos den individuella aktören. Restriktioner påverkar handel mellan länder och kan resultera i svårigheter att få tag i insatsvaror. Effekter från coronasituationen kan spridas till flera oanade områden och få konsekvenser långt efter att virusets spridning avtagit.

För att förstå hur ekologiska livsmedelsaktörer upplevt coronatiden och bidra till den växande kunskapen om resiliens inom sektorn kartlägger denna rapport upplevelser från aktörer som nu står i händelsernas centrum. Effekter av coronasituationen undersöks på nivån av svenska livsmedelssystem i stort, och identifierar indikationer om ekologiska livsmedelsaktörers påverkan specifikt, för att utgöra underlag för vidare efterforskning.

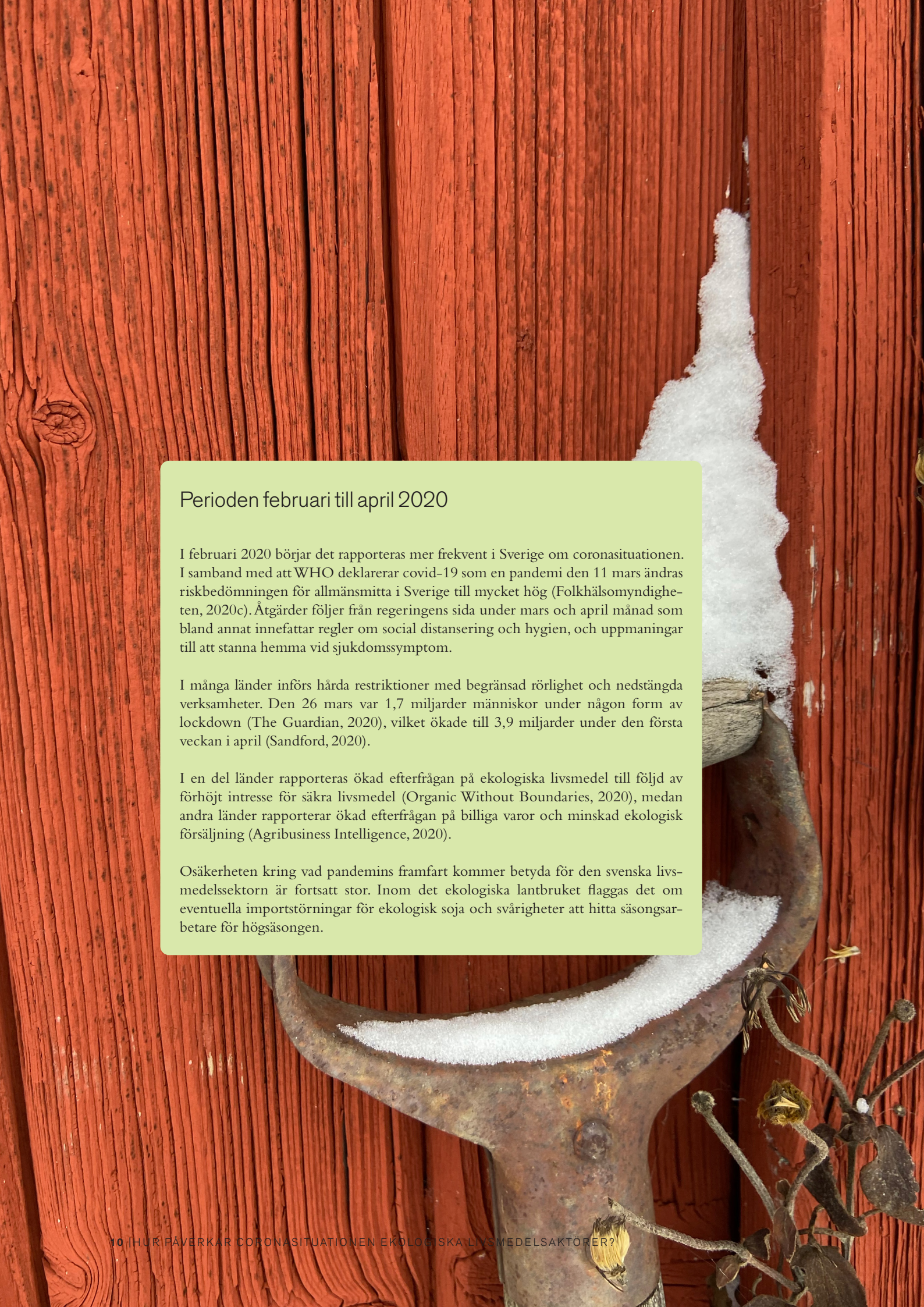

Perioden februari till april 2020

I februari 2020 börjar det rapporteras mer frekvent i Sverige om coronasituationen. I samband med att WHO deklarerar covid-19 som en pandemi den 11 mars ändras riskbedömningen för allmänsmitta i Sverige till mycket hög (Folkhälsomyndigheten, 2020c). Åtgärder följer från regeringens sida under mars och april månad som bland annat innefattar regler om social distansering och hygien, och uppmaningar till att stanna hemma vid sjukdomssymptom.

I många länder införs hårda restriktioner med begränsad rörlighet och nedstängda verksamheter. Den 26 mars var 1,7 miljarder människor under någon form av lockdown (The Guardian, 2020), vilket ökade till 3,9 miljarder under den första veckan i april (Sandford, 2020).

I en del länder rapporteras ökad efterfrågan på ekologiska livsmedel till följd av förhöjt intresse för säkra livsmedel (Organic Without Boundaries, 2020), medan andra länder rapporterar ökad efterfrågan på billiga varor och minskad ekologisk försäljning (Agribusiness Intelligence, 2020).

Osäkerheten kring vad pandemins framfart kommer betyda för den svenska livsmedelssektorn är fortsatt stor. Inom det ekologiska lantbruket flaggas det om eventuella importstörningar för ekologisk soja och svårigheter att hitta säsongsarbetare för högsäsongen.

”Corona började ju spridas i Sverige i mars/ april och det sammanfaller med lamning, där vi ofta får hjälp av veterinärstudenter. I år fick vi höra ’Vi ska först åka till stugan i Norrland och åka skidor och sedan kommer vi tillbaka.’ Då var jag tvungen att ta ställning där. Jag fick säga då att ‘Nej då är ni inte välkomna, om ni inte tar samma ansvar som vi andra gör’. Det betydde att hela lamningen föll på mig och jag fick jobba större delen av dygnet.”

- Ekologisk lammproducent

“Eftersom vårt marknadsfokus är skolkök och restauranger var det väldigt tufft när verksamheter klappade igen. Under två veckor i början hade vi ett intäktsbortfall på 80 procent.”

- Ekologisk grossist- och matinnovatör

“Vi tänkte nog att ‘det här är allvarligt, vad är det vi saknar i vår portfölj?’ Vi satsade mer på grödor vi kunde sälja direkt till konsument, om det skulle bli så att det blev problem att sälja till grossist eller restaurang till exempel.”

- Ekologisk bönodlare

“Min slutsats från att ha jobbat både med ett forskningsprojekt som handlade om sårbarhet på gårdsnivå och sedan jobbat med lantbruksfrågor i stort är att det är rätt tydligt att ekologiska gårdar har färre sårbarheter. Däremot är de sårbarheter man har inom ekologiskt lantbruk väldigt känsliga, eftersom man till exempel har färre leverantörer att tillgå och inte kan ta de enkla lösningarna som att bespruta eller ersätta en insatsvara med en annan så enkelt om man behöver.”

- Verksamhetsledare, Ekologiska Lantbrukarna

3. Röster från verkligheten

3.1. Smittan når Sverige – Hur upplevde och agerade sektorn den första tiden?

3.1.1. Livsmedelsaktörer: lantbrukare, förädlare, säljställe

Majoriteten av respondenterna uppger att tidiga orosmoln inkluderade sjukdomsbortfall i personal, importsvårigheter av insatsvaror, potentiell nedstängning av verksamheter och/eller leveranssvårigheter i värdekedjan, samt hårda restriktioner för allmänheten likt andra länder. Ett par aktörer kände ingen oro och en tillit till att man kunde lösa problem när/om de uppstår.

Av de sju ekologiska lantbrukarna agerade tre av dessa tidigt genom att sätta in åtgärder kopplat till förändrad odling, personalförsörjning och personlig ekonomi i händelse av lågkonjunktur. I andra och tredje steget i värdekedjorna agerade de flesta proaktivt från start. Tre aktörer skapade scenarion för de närmaste månaderna med ackompanjerade åtgärder. En restaurangägare kontaktade leverantörer för att informera att man inte kunde köpa in lika mycket varor som normalt. Den andra restaurangen införde besöksrestriktioner och hygienåtgärder innan regeringens besked. Äggpackeriet beställde större mängder emballage.

Tidig påverkan i försäljning rapporterades från ägg-, spannmåls- och mjölkaktörer genom hela värdekedjan, där hamstringen hos privatpersoner som skedde under några veckor i mars skapade press på snabb omställning för att tillgodose efterfrågan inom dagligvaruhandeln. Aktörer verksamma inom restaurang-, storkök- och turistnäringen upplevde tapp i försäljningen tidigt allt eftersom verksamheter inom dessa branscher stängde.

Ett flertal av de ekologiska lantbrukarna såg hög självförsörjningsgrad och cirkulärt tänk på gården som styrkor, då importberoendet uppfattades som relativt lågt. Det betonades dock att även ekologiska gårdar till viss del är beroende av importerade varor, och ännu mer om man ser till nästkommande steg i värdekedjorna.

3.1.2. Stödaktörer: myndigheter, branschorganisationer, forskning

Branschorganisationer för lantbrukare och andra livsmedelsaktörer syntes mycket i media under de första månaderna av coronapandemin. Flera stödaktörer bevakade läget noga för att identifiera potentiella problemområden och sprida information till konsumenter och dagligvaruhandel samt myndigheter och departement. Import- och arbetskraftsfrågor blev snabbt fokus och LRF flaggade tidigt om att 8000 jobb skulle behövas till lantbruket under sommaren. LRF Ungdomen genomförde kampanjerna #farmingasusual och #vifyllerhyllorna för att belysa lantbrukares samhällsroll i stort och specifikt under pågående pandemi.

Flera av stödaktörerna arbetade även tidigt kooperativt för att samla in insikter från olika branscher och produktionsinriktningar. Jordbruksverket höll veckovisa möten där branschorganisationer och myndigheter medverkade. Att uppskatta effekter under den första tiden och förutspå läget framöver var en utmaning då aktörers grundförutsättningar skilde sig åt och det var svårt att se hur krisen skulle slå mot Sverige specifikt. Hårda slag mot sektorn i andra länder satte dock press på att fokusera på beredskapsfrågor i flera stödverksamheter.

Ett par aktörer arbetade specifikt mot den ekologiska livsmedelssektorn. KRAV genomförde kampanjen ”bunkra bättre” som uppmanade konsumenter till att skapa positiv skillnad under krisen genom att handla ekologiskt. KRAV och deras anslutna ekologiska livsmedelsaktörer påverkades av att fysiska kontroller fick stoppas, där distanslösningar och uppskjutna kontroller fick införas. Ekologiska lantbrukarna identifierade brist på ekologisk soja som potentiellt problem, vilken importeras från länder som Kina och Italien som var hårt drabbade av pandemin och implementerat restriktioner som väntades påverka handeln. Man höll vidare tät kontakt med medlemmar för att höra vad man oroade sig för och stötta i sakfrågor.

Perioden maj till juli 2020

Under denna period lättar Sverige på vissa restriktioner. Till exempel tillåts resor inom och till viss del utanför landet, och verksamheter som tidigare varit stängda öppnar (Krisinformation, 2020). Semestertider råder och regeringen betonar att det är viktigt för hälsan att den känns meningsfull (Folkhälsomyndigheten, 2020d). Andelen smittade och avlidna i covid-19 är högre relativt många andra EU-länder, men rapporterade fall avtar senare under sommaren (WHOb, 2020). Coronatiden är inte över, men sommaren tycks utgöra ett andningsrum för många.

Läget i Sverige benämns mycket i internationella medier då strategin uppfattats som annorlunda från omvärlden i avseendet att landet hållit mer öppet under coronapandemin (Savage, 2020). Senare under sommaren börjar samhällen världen över öppna upp, men strategier skiljer sig åt och justeras intensivt då smittspridningen fluktuerar.

I en enkät som KRAV skickar ut om coronapandemins effekter för KRAV-anslutna medlemmar uppger 60 procent att deras verksamhet inte påverkats alls. Ca 30 procent har upplevt varierade grader av minskad försäljning och ca 10 procent har sålt mer. På en översiktlig nivå tycks coronasituationen inte ha slagit hårt mot den ekologiska livsmedelssektorn, men behovet av att förstå aktörers upplevelser och agerande under perioden på en djupare nivå kvarstår.

3.2. Corona en del av vardagen – Hur upplever sektorn situationen en bit in i pandemin?

3.2.1. Livsmedelsaktörer: lantbrukare, förädlare, säljställe

Majoriteten av livsmedelsaktörerna uppger att påverkan av coronasituationen inte upplevts som så stor som man initialt var orolig för. Man uppfattar att Sveriges strategi har gett större möjligheter till fortsatt verksamhet än i många andra länder som infört hårdare restriktioner. Bilden av effekter, agerande, och inställningar mellan och inom verksamheterna är dock nyanserad, och det är svårt att utvärdera samtliga påverkningar när pandemin fortfarande pågår. Coronasituationen utgör ett läge där konsekvenser opererar på flera nivåer, vilket också försvårar identifiering av effekter. Vissa effekter går dock att lokalisera.

Ett par aktörer uppger att man upplevt svårigheter relaterat till säsongsarbetare. Till exempel har bönodlaren sedan länge kontakter utomlands som kommer till gården över sommaren och arbetar, men i år kunde endast ett par ta sig till Sverige och de kom senare än vanligt. Man har löst personalbristen med hjälp av arbetsförmedlingen och genom att anställa sommarlediga ungdomar, vilket har fungerat men krävt större tidsåtgång för upplärning och utförande eftersom de flesta inte haft någon tidigare erfarenhet av att jobba på lantbruk.

Ett orosmoln för flera aktörer har varit att säkra likviditeten under den osäkra tid som råder. Lammproducenten uppger till exempel att man stött på utmaningar till följd av försenade och inställda EU-stöd under coronaperioden, samt effekter av bortfall i besök på gården. Flera ekologiska lantbrukare påpekar vidare att eftersom marginalerna är små i sektorn så påverkar svängningar på marknaden verksamheten mycket och perioden har upplevts och fortsätter att upplevas som mycket pressad utifrån det perspektivet.

För kryddaktörerna har coronatiden inneburit en stor lönsamhetsökning i samband med att fler stannat hemma och fått upp intresset för trädgårdsodling. Ägg- och mjölkaktörerna uppger att man haft en fortsatt uppåtgående försäljningskurva under corona, trots vissa hinder man behövt överkomma på vägen så som personalbortfall, planerings- och rutinändringar, förseningar i leveranser på till exempel emballage och reservdelar till maskiner. Nötköttsaktörerna har upplevt sitt geografiska läge i norra inlandet som fördelaktigt och har varken påverkats av sjukdomsbortfall eller störningar i efterfrågan.

Flera aktörer genom värdekedjorna uppger att man har anpassat försäljningskanaler allt eftersom verksamheter hållit stängt. De båda grossistverksamheterna rapporterar dramatiska fall i försäljning till storkök och restauranger. Man har istället sålt mer till dagligvaruhandeln, men än så länge har man inte lyckats ta ikapp intäktsbortfallet. Under sommaren har restauranger och uteserveringar hållit öppet mer och man uppfattar läget som att saker börjar röra på sig igen, men osäkerhet råder fortsatt då läget snabbt ändras.

Trots påverkan på olika sätt betonar aktörer att man inte sett coronatiden hittills som en kris i den bemärkelsen att man varit orolig för att man inte skulle klara av situationen. Transporter har fungerat, distributionskedjor har hållits relativt stabila för de flesta, vädret har varit gynnsamt, och import har fungerat utan dramatiska förseningar. Inställningen är att coronasituationen kommer fortsätta en tid framöver och man slappnar därför inte av. Flera aktörer vittnar om fördelarna av att ha tät kontakt med varandra, lokala förbindelser och en samarbetsvilja under tider av snabb förändring. Attityden hos många är att ”vi löser det här tillsammans”.

Sammanfattning av upplevda effekter för livsmedelsaktörer

- Sveriges strategi har uppfattats som fördelaktig för fortsatt verksamhet
- Viss omställningsförmåga har krävts relaterat till säsongsarbetare
- Oro över likviditetsförändringar inom verksamheter har skapat stress
- Vissa aktörer har upplevt lönsamhetsökning medan andra upplevt intäktsbortfall
- Flera aktörer har behövt anpassa försäljningskanaler när verksamheter hållit stängt
- Det finns en grundläggande attityd hos aktörer att ”Vi löser det här tillsammans”

”Man planerade för det värsta, men det värsta inträffade aldrig.”

-Ekologisk förädlare

”Om Sverige hade gjort samma som Danmark, Norge och hela Västeuropa att stänga ner butikerna, då hade vi inte haft en plan B där. Då hade vi upplevt mycket värre konsekvenser.”

-Äggpackeri

“I flera veckor har vi stått och väntat på att få in reservdelar till en bevattningsmaskin, där delarna kommer från Italien. Det har varit ett jätteproblem. Vi har fått lösa det genom att flytta runt det bevattningssystemet som fortfarande funkar.”

-Ekologisk bönodlare

“Vi har aldrig haft en så bra säsong. Trädgårdsintresset har ökat väldigt mycket under coronatider. Man har haft tid över för att plantera hemma och det har märkts av väldigt mycket i vår produktion. Det har varit helt fantastiskt!”

-Ekologisk kryddplantodlare

”2019 hade vi en procent överskott på ägg och lönsamheten har aldrig varit så dålig någon gång på 20 år. I coronatider försvann hela överskottet på ägg, vilket jag tolkar som att konsumenter är mycket bättre på att handla eko än vad storköp och restauranger är.”

-Ekologisk äggproducent

“Plötsligt tänker alla tanken samtidigt, och då blir det möjligt att genomföra. Det finns en större förståelse från alla aktörer att vi inte kan vara beroende av omvärlden på samma sätt. Plötsligt blir det ett uppvaknande i alla led skulle jag vilja påstå, vilket gör det mycket lättare att få till en förändring.”

-Ekologisk rådgivare, Jordbruksverket

3.2.2. Stödaktörer: myndigheter, branschorganisationer, forskning

Av de stödaktörer som intervjuats är den generella inställningen likt den som rapporterats av många livsmedelsaktörer att påverkan hittills av coronasituationen inte varit så stor som man initialt var orolig för. Likt man betonade kring samtal om den första tiden så kan det dock vara riskabelt att generalisera och förenkla för mycket. Just när man pratar om ekologiska livsmedelsaktörer är många av dessa små företagare, med små marginaler och en mindre marknad, vilket gör att man på många sätt blir mer känslig för störningar. Även om många uppger att man inte påverkats mycket, så har andra kanske påverkats mer. Det kan alltså vara svårt att få ett pålitligt helhetsgrepp om ekologiska livsmedelsaktörers påverkan av coronasituationen då nyanseringen inom sektorn är stor.

De tidiga signalerna som några stödaktörer gick ut med kring brist på ekologisk soja, andra importvaror och brist på säsongsarbetare tycks inte ha infriats i praktiken. Uppfattningen är att de allra flesta aktörer har kunnat lösa problem som uppstått, eller att man inte har varit tvungen att ställa om produktionen och försäljningskanaler alls. Intäktsbortfall har dock skett för flera aktörer, men inte på den nivå att verksamheten inte kunnat fortsätta framåt. Det har till viss del krävts en omställningsförmåga under perioden, men sett till hur läget sett ut i andra länder är uppfattningen att livsmedelsaktörer på den svenska marknaden varit relativt förskonade.

Stödaktörerna är samstämmiga om att coronasituationen har haft en mycket viktig synliggörande effekt för lantbruket i stort, men att det ekologiska lantbruket inte specifikt fått större fokus. Man tror dock att det kan få mer utrymme framåt eftersom ekologisk produktion tar sikte på långsiktig hållbarhet och har något bättre självförsörjningsförmåga. Kunskapen som finns inom den ekologiska sektorn är mycket viktig att ta vara på och integrera inom lantbruket i stort för ökad resiliens.

Perioden augusti 2020 och framåt

Coronapandemin väntas pågå en tid framöver både i Sverige och i omvärlden. Vare sig det handlar om månader eller år vet vi inte i dagsläget (WEF, 2020). Konsekvenser av denna tid kan även skapa en kedja av följdeffekter inom olika områden som känns av en lång tid framöver. Hur ska vi då tänka framöver och inom vilka tidsramar? Vilka aktörer och insatser är av vikt för att skapa ett mer robust system framåt?

De senaste månaderna har skapat något större insikt i hur tiderna som råder påverkar livsmedelsaktörer i stort och ekologiska aktörer specifikt. Redan nu finns lärdomar att dra och strategier att lägga upp för tiden framåt. Åtminstone finns rum för att fundera över den egna verksamhetens och samhällets motståndskraft vid externa chocker likt den coronasituationen utgör. Hur tänker ekologiska livsmedelsaktörer och stödaktörer relaterat till dessa frågor?

3.3. Framtidsutsikter – Vad tänker sektorn om tiden framåt?

3.3.1. Livsmedelsaktörer: lantbrukare, förädlare, säljställe

Av de respondenter som uppgav att de inte blivit påverkade negativt under pandemin än så länge är även oron inför framtiden liten. Krydd- och äggaktörerna uppger till och med att man nästan hoppas på att den ska pågå en längre tid eftersom man upplevt försäljningsökningar till följd av att fler stannat hemma. På en högre nivå betonar man dock att det är fördelaktigt om samhället mår bra och handeln funkar mellan länder långsiktigt.

Flera av de ekologiska lantbrukarna uppger att i tider av osäkerhet tar man mindre risker. Till exempel stoppar man tankar om att investera i ny teknik för att effektivisera produktionen, tar mindre skördar och anställer färre arbetare, eftersom man inte har likviditeten för att känna sig säker vid oförutsägbara händelser. Detta intensifieras av återkommande perioder av försenat eller inställda EU-stöd, som varit en faktor för till exempel lammproducenten under coronatiden. Den ekologiska äggproducenten belyser att en potentiell lågkonjunktur också påverkar risktagandet, då man som lantbrukare ofta har lån för investeringar på gården. Förändringar i marknadsläget kan få stora konsekvenser ekonomiskt då marginalerna upplevs som små.

Flera av aktörerna belyser beroendet av välfungerande transport, elförsörjning, ett öppet samhälle, och import av insatsvaror i relation till livsmedelsberedskap. Idag förlitar vi oss på att dessa system ska fungera, men i tider av störningar uppdagas dessa sårbarheter i systemet. Även fast man inte upplevt större problem inom dessa områden än så länge till följd av coronasituationen, så skulle det kunna ske framöver och konsekvenserna skulle i så fall bli större. Man förstår inte hur Sverige i dagsläget skulle hantera ett sådant scenario.

Majoriteten av respondenterna funderar på vad lärdomar från coronatiden kan få för långsiktiga effekter på samhällsnivå. Under pandemin klassades svensk livsmedelsproduktion som samhällsviktig funktion och många samtal har förts om betydelsen av aktörer verksamma inom sektorn under kristider. Detta ses som bra första steg, men fokus framåt måste ligga på att utveckla och stötta verksamheter även under tider av mindre osäkerhet. Statusen för lantbrukaren måste höjas, lönsamhetsnivåer öka, yngre generationer måste attraheras till livsmedelsproduktion och importberoendet måste minska för att uppfylla miljömålen.

3.3.2. Stödaktörer: myndigheter, branschorganisationer, forskning

Flera av stödaktörerna uppger att coronakrisen på ett sätt kom lägligt tidsmässigt för svenska bönder, vilket kan ha föranlett att krisen inte slog hårdare mot lantbruket. Jordbruksverket framhåller att i Sverige är verksamheter generellt duktiga på att planera långsiktigt. Allt inför högsäsongen var redan beställt och ordnat innan sjukdomen slog till ordentligt. Hade coronasituationen uppstått i höstas så hade läget varit annorlunda. Detta skapar viss oro för vad som ska hända de närmsta månaderna och nästa år, eftersom läget fortfarande är osäkert och det är svårt att veta om man får hem allt i tid. Svenskt lantbruk är idag, så som betonats av många livsmedelsaktörer, beroende av att handel mellan länder fungerar. Dagens system är uppbyggda mycket kring just-in-time leveranser och lagren är små.

Flera stödaktörer tror att signaleringsvärdet under krisen kan skapa svallvågor och leda till satsningar för att minska sårbarheter. Sedan några år tillbaka har livsmedelsförsörjning fått mer fokus i Sverige vilket man tror kan intensifieras av coronasituationen. I mars i år, mitt under coronapandemin, publicerades till exempel slutrapporten ”Livskraft – mätt och frisk” från ett regeringsuppdrag som Jordbruksverket, Livsmedelsverket och SVA fått där man undersökt vilka åtgärder som behövs för att höja beredskapen. Fokusområden inkluderar att höja den inhemska produktionen, planlägga hur export och import ska fungera i ett trängt läge och upprätta planer för hur man ställer om produktionen i kärva tider.

Slutligen lyfts att förändringen måste ske på flera samhällsnivåer för att uppnå ett mer resilient livsmedelsystem. Slutkonsumenten har idag många preferenser när det gäller matkonsumtion och är vana vid att tillgå dessa oavsett årstid. Dessa

”Vi drivs ju mycket av att erbjuda bra och rättvisa råvaror. Under corona har vi dock lärt oss att vi måste bli bättre företagare. Priserna måste gå upp och lönsamheten också. När ett läge uppstår som detta när gästerna försvinner så måste det finnas buffert för det.”

- Restaurangägare

”Man kan säga att coronatiden hittills varit som en övning för hårdare kristider. Behovet av motståndskraftiga svenska livsmedelssystem har dock synliggjorts och vi måste se till att dra nytta av lärdomar från de senaste månaderna och genomföra satsningar på flera nivåer.”

-Ekologisk förädlare

”Ekologiskt lantbruk är mer resilient och har en bättre beredskap på vissa sätt, men inte så avgörande mycket bättre än konventionellt. Ekologiskt lantbruk är ju också beroende av diesel till exempel. Man har däremot i min mening mer kunskap inom ekologiskt lantbruk gällande omställning av verksamheten eftersom man måste lösa utmaningar mer kreativt. Man måste på vissa sätt ha mer kunskap om marken och alternativa sätt att odla på. Man kan inte ta de här enkla lösningarna och fråga återförsäljaren vilket bekämpningsmedel som är bäst.”

- Forskare, FOI

konsumtionsbeteenden påverkar livsmedelsberedskapen och måste ändras.Vi måste äta mer efter säsong, välja närproducerat och minska svinn. Här tror man att handeln har makt att pusha för mer hållbar livsmedelskonsumtion, tillika myndigheter och andra beslutsfattare.

Svenska representanter kan även pusha mer för att omvärlden, och närmast EU, ställer om till mer hållbar produktion. På många sätt är Sverige ett föregångsland för ekologisk livsmedelsproduktion och kunskapen inom området är stor i området, samtidigt som våra ekologiska lantbrukare konkurrerar med omvärlden under ojämlika förhållanden. Detta är ett stort hinder för att göra sektorn mer lönsam och konkurrenskraftig framåt. Coronasituationen har belyst hur viktigt det är med säkra livsmedel världen över, och där kan Sverige bidra med mycket kunskap och skapa förändring på en högre nivå.

4. Lärdomar och viktiga frågor framåt

I denna rapport återges upplevelser från ett urval av aktörerna inom den ekologiska livsmedelssektorn i relation till coronasituationen. Det är viktigt att betona att studien inte haft för avsikt att måla upp en helhetsbild av resiliens inom den ekologiska livsmedelssektorn utan snarare lyfter fram några röster från sektorn för att exemplifiera hur man upplevt och hanterat den kris pandemin utgör. Dessa upplevelser och några av de aktiviteter de gett upphov till kommenteras nedan i relation till begreppet resiliens, och mer specifik de sju principerna om resiliens som bland annat Stockholm Resilence Center (2016) tagit fram (baserat på Biggs et al., 2015) samt åtgärdscykel för resiliens inom livsmedelssystem (Tendall et al. 2015).

4.1. Resiliens i den ekologiska livsmedelskedjan

Flera av de intervjuade lantbrukarna har uppgett att de kan satsa mer på en gröda eller produkt om störningar skulle uppstå i en annan. Justeringar i försäljningskanalerna under pandemin och flexibilitet i värdekedjorna visar också på förmågan att bredda produktions- och handelsnätverk vid behov. Det finns därmed en tydlig koppling till den första av de sju resiliensprinciperna, bevarandet av mångfald och redundans (Biggs et al. 2015; Stockholm Resilience Center, 2016) vilken poängterar behovet av diversifiering, både på gården och i andra delar av värdekedjan, att inte ”lägga alla ägg i samma korg”. Detta förhållningssätt relaterar även till byggandet av robusthet som ingår i åtgärdscykel för resiliens.

Pandemin har tydligt visat på samarbetsviljan, vilket relaterar till den andra resiliensprincipen, konnektivitet, mellan många aktörer i värdekedjorna och även mellan och med stödaktörer. Särskilt de mindre aktörer som intervjuats betonar vikten av relationer och att kunna dra nytta av uppbyggda formella och informella nätverk vid störningar likt coronasituationen. Flera livsmedelsaktörer uppger dock att ännu mer samarbete behövs, speciellt när det gäller relationer till stödaktörer. Under coronatiden har fokus på livsmedelsproduktion fått större utrymme, och debatt har förts på olika nivåer i samhället. Utrymmet för specifikt fokus på ekologisk livsmedelsproduktion i denna debatt har dock varit begränsat, men behovet av hållbar produktion har lyfts och fått ökat intresse vilket kan få effekter långsiktigt. Detta utökade samtal i samhället om hållbar livsmedelsproduktion kopplar an till den sjätte resiliensprincipen om breddat deltagande.

De tre aktörer som valde att tidigt jobba utifrån olika scenarion visar på förmågan att förstå och hantera det som enligt resliensprinciperna beskrivs som adaptiva komplexa system. Flera av de ekologiska lantbrukarna har vidare betonat att deras arbetssätt inkluderar kontinuerligt lärande genom att testa nya metoder och grödor och föra dialog med andra aktörer för att lära av varandra, vilket kan kopplas dels till den femte principen om att uppmuntra lärande, dels till flera av stegen i åtgärdscykeln för resiliens (till exempel reagera, hantera och lära samt proaktiv handling). Lantbrukarna framstår som problemlösare som inte bara reagerar reflexmässigt på det som händer utan har ett proaktivt förhållande och ett lärande synsätt.

4.2. Viktiga frågor framåt

För många har coronatiden varit en period förenad med hög stress och oro både på verksamhetsnivå och privat. Även om man hanterat situationen uppger flera ekologiska lantbrukare att man känt sig sårbar som mindre aktör på marknaden. Risktagandet inom sektorn upplevs som högt och stödsystemet bristfälligt, vilket intensifierats under den osäkra tid som råder i form av till exempel inställda och försenade EU-stöd och stängda offentliga verksamheter som utgör viktiga försäljningskanaler för ekologiska livsmedel.

Hur påverkas risktagandet bland ekologiska livsmedelsaktörer i tider av kris och vilka förutsättningar behövs för att hantera de risker som uppstår?

Det är idag svårt att hålla alla delar av den ekologiska livsmedelsproduktionen inom landet. Detta beror enligt respondenterna dels på ett beroende av importerade insatsvaror, dels på en brist på inhemska aktörer i förädlingssteget. Dessa luckor i de svenska ekologiska värdekedjorna skapar en sårbarhet i systemet. Denna sårbarhet belyses särskilt i tider av kris och kräver breda samarbeten (vilket inkluderar till exempel beslutsfattare och finansiärer) för att hanteras. Även hållbar produktion av plast, emballage och andra förpackningsalternativ behövs i Sverige för att göra ekologisk produktion hållbar genom hela värdekedjan och minska påverkan av externa störningar likt coronasituationen.

Hur kan vi minska den sårbarhet som beroendet av utländska insatsvaror och förädling i andra länder skapar i den svenska ekologiska värdekedjan?

Förståelsen för att ekologiska aktörer utgör en bred kategori behöver utökas, där nyanseringen inom sektorn behöver kartläggas utifrån motiv och arbetssätt. Denna rapport har visat att aktörer verksamma inom den ekologiska livsmedelssektorn påverkas olika av störningar likt den situation coronapandemin skapat. Denna nyansering behöver iakttas när man diskuterar åtgärder och insatser framöver. Risken är annars att satsningar för ökad resiliens inom det ekologiska livsmedelssystemet blir ineffektiva.

Hur kan stödaktörer ta hänsyn till den heterogena grupp som ekologiska livsmedelsaktörer utgör?

4.3. Slutord

Hur ser resiliensen ut i den svenska ekologiska livsmedelskedjan? Genom att samla och återge lärdomar från några aktörers upplevelser av coronasituationen under perioden februari till juli år 2020 närmar vi oss denna fråga. Genom att lyfta fram dessa röster kan vi förstå hur sektorn upplevde och hanterade krisen och därmed fördjupa kunskapen kring motståndskraft och anpassningsförmåga vid externa chocker.

5. Referenser

- **Agribusiness Intelligence. (2020).** Agriculture and COVID19 – EU organic sector at risk of regressive policies. Hämtad 2020-07-27 från https://iegpolicy.agribusinessintelligence.informa.com/PL223834/Agriculture-and-COVID19-EU-organic-sector-at-risk-of-regressive-policies/
- **Biggs, R., Schlüter, M. & Schoon, M. L., editors. (2015).** Principles for building resilience: sustaining ecosystem services in social-ecological systems. Cambridge University Press, Cambridge, UK
- **Brand, F. S., & Jax, K. (2007).** Focusing the meaning (s) of resilience: resilience as a descriptive concept and a boundary object. Ecology and society, 12(1).
- **Darnhofer, I., Fairweather, J., & Moller, H. (2010)**. Assessing a farm's sustainability: insights from resilience thinking. International journal of agricultural sustainability, 8(3), 186–198.
- **ECDC. (2020). COVID-19 situation update worldwide, as of 12 August 2020.** Hämtad 2020-08-12 från https://www.ecdc.europa.eu/en/geographical-distribution-2019-ncov-cases
- **Ekologiska Lantbrukarna. (2020).** Hur påverkar Corona-krisen svenska ekobönder? Hämtad 2020-07-27 från https://www.ekolantbruk.se/nyheter/hur-paverkar-corona-krisen-svenska-ekobonder
- **Folke, C. (2006).** Resilience: The emergence of a perspective for social–ecological systems analyses. Global environmental change, 16(3), 253–267.
- **Folkhälsomyndigheten. (2020a).** Om viruset och sjukdomen. Hämtad 2020-07-26 från https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/utbrott/aktuella-utbrott/covid-19/om-sjukdomen-och-smittspridning/om-viruset-och-sjukdomen/
- **Folkhälsomyndigheten. (2020b).** Antal fall av covid-19 i Sverige. Hämtad 2020-08-12 från https://experience.arcgis.com/experience/09f821667ce64bf7be6f9f87457ed9aa
- **Folkhälsomyndigheten. (2020c).** Ny fas kräver nya insatser mot covid-19. Hämtad 2020-07-26 från https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2020/mars/ny-fas-kraver-nya-insatser-mot-covid-19/
- **Folkhälsomyndigheten. (2020d).** Insatser krävs för dämpad spridning vid ökat resande. Hämtad 2020-08-01 från https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2020/juni/insatser-kravs-for-dampad-smittspridning-vid-okat-resande/
- **Holling, C. S. (1973).** Resilience and stability of ecological systems. Annual review of ecology and systematics, 4(1), 1–23.
- **IFOAM. (2006).** The IFOAM basic standards for organic production and processing – version 2005. Bonn: IFOAM
- **Krisinformation. (2020).** Sommaren under covid-19. Hämtad 2020-08-01 från https://www.krisinformation.se/detta-kan-handa/handelser-och-storningar/20192/myndigheterna-om-det-nya-coronaviruset/sommar-covid19/
- **LRF. (2015).** Självförsörjning. Hämtad 2020-07-27 från https://www.lrf.se/politikochpaverkan/foretagarvillkor-och-konkurrenskraft/nationell-livsmedelsstrategi/sjalvforsorjning/
- **Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J. & Behrens, W. W. (1972).** The limits to growth. New York, 102(1972), 27.
- **Milestad, R. & Darnhofer, I. (2003).** Building farm resilience: the prospects and challenges of organic farming. Journal of sustainable agriculture, 22(3), 81–97.
- **Naylor, R. L. (2009)**. Managing food production systems for resilience. In Principles of ecosystem stewardship (pp. 259–280). Springer, New York, NY.
- **Organic Without Boundaries. (2020).** Farmers have their own struggles and their own solutions. Hämtad 2020-07-27 från https://www.organicwithoutboundaries.bio/2020/04/22/farmers-have-their-own-struggles-and-their-own-solutions/
- **Sandford, A. (2020, 3 april).** Coronavirus: Half of humanity now on lockdown as 90 countries call for confinement. Euronews. Hämtad från https://www.euronews.com/2020/04/02/coronavirus-in-europe-spain-s-death-toll-hits-10-000-after-record-950-new-deaths-in-24-hou
- **Savage, M. (2020, 24 juli)**. Did Sweden's coronavirus strategy succeed or fail? BBC. Hämtad från https://www.bbc.com/news/world-europe-53498133
- **SLU. (2018)**. Livsmedelsproduktion ur ett beredskapsperspektiv – Sårbarheter och lösningar för ökad resiliens. Uppsala: SLU Repro.
- **Smith, K., Lawrence, G., MacMahon, A., Muller, J. & Brady, M. (2016).** The resilience of long and short food chains: a case study of flooding in Queensland, Australia. Agriculture and Human Values, 33(1), 45–60.
- **Stockholm Resilience Center. (2016)**. Resiliens i praktiken - Sju principer som bygger resiliens i social-ekologiska system. [Broschyr]. Stockholm: Stockholm Resilience Center. Hämtad 2020-08-31 från https://whatisresilience.org/wp-content/uploads/2016/04/Resiliens_i_praktiken.pdf
- **Tendall, D. M., Joerin, J., Kopainsky, B., Edwards, P., Shreck, A., Le, Q. B., ... & Six, J. (2015).** Food system resilience: defining the concept. Global Food Security, 6, 17–23.
- **The Guardian. (2020, 26 mars).** Spain defends response to coronavirus as global cases exceed 500,000. Hämtad från https://www.theguardian.com/world/2020/mar/26/spanish-coronavirus-deaths-slow-as-world-nears-500000-cases
- **World Economic Forum (WEF). (2020).** The COVID-19 pandemic could last for 2 years, according to US experts. Hämtad 2020-08-13 från https://www.weforum.org/agenda/2020/05/coronavirus-pandemic-last-2-years/
- **World Health Organization (WHO). (2020a)**. WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020. Hämtad 2020-07-26 från https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020
- **World Health Organization (WHO). (2020b).** Coronavirus disease (COVID-19) Situation Report – 205. Hämtad 2020-08-12 från https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200812-covid-19-sitrep-205.pdf?sfvrsn=627c9aa8_2

Bilaga 1

Frågeguide för livsmedelsaktörer:

1. Hur ser er verksamhet ut? Generellt och kopplat till ekologisk livsmedelsproduktion?
2. Hur ser er värdekedja ut och hur tycker ni att den fungerar? Varför?
3. Hur upplevde ni den första perioden då coronaviruset började spridas i Sverige? Perioden februari till april 2020.
4. Hur upplever ni tiden nu när några månader har gått och konsekvenser av coronasituationen blivit tydligare? Perioden maj till juli 2020.
5. Hur har ni uppfattat stödet från olika instanser under perioden hittills?
6. Hur tänker ni framåt i relation till coronasituationen och till livsmedelsberedskap under osäkra tider generellt? Vilka utvecklingsområden kan ni lokalisera för ekologisk livsmedelsproduktion?

Frågeguide för stödaktörer:

1. Hur ser er verksamhet ut? Generellt och kopplat till ekologisk livsmedelsproduktion?
2. Hur tänkte och agerade man i er verksamhet under den första perioden då coronaviruset började spridas i Sverige? Perioden februari till april 2020.
3. Hur tänker och agerar man nu när några månader har gått och konsekvenser av coronasituationen blivit tydligare? Perioden maj till juli 2020.
4. Hur tänker man framåt i relation till coronasituationen och till livsmedelsberedskap under osäkra tider generellt? Vilken roll har ekologisk livsmedelsproduktion i detta?

De svallvågor covid-19 skapat i samhället har riktat fokus mot livsmedelsproduktionen och väckt frågor kring sektorns resiliens. De ekologiska aktörerna strävar efter att producera maten i ett lokalt kretslopp men även de påverkas av externa störningar.

Frågan är dock hur de påverkas och hur de hanterar en störning som coronapandemin? För att söka svar på denna fråga genomförde Epok under sommaren 2020 intervjuer med en rad aktörer i den svenska ekologiska livsmedelssektorn.

SLU

SCIENCE AND EDUCATION FOR SUSTAINABLE LIFE

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, har verksamhet över hela Sverige. Huvudorter är Alnarp, Uppsala och Umeå.
SLU är miljöcertifierat enligt ISO 14001 • Telefon: 018-67 10 00 • Org nr: 202100-2817